

Recenzja:

Jaroslav Vlček,
Zapomenutá pravda. Život před narozením
(*Zapomniana prawda. Życie przed narodzeniem*),

Wydawnictwo: Tichá Byzanc, Kutná Hora 2008, ss. 179.

ISBN: 978-80-86359-18-2

W kontekście, obserwowanego współcześnie, wzrostu zainteresowania nie tylko biologicznym, ale i psychospołecznym rozwojem poczętego dziecka, i to nie tylko wśród osób mających z nim kontakt zawodowy (lekarze, położne, psychologodzy, pedagogodzy), ale coraz częściej i wśród przyszłych rodziców oraz dorosłych stających w obliczu trudności życiowych (w ich mniemaniu wynikających z nieprawidłowości okresu prenatalnego) rodzi się coraz więcej pytań o ten najwcześniejszy okres życia. Pytań o to, czy i jaki wpływ na rozwój jednostki ma ten najwcześniejszy okres życia? Czy istnieje coś takiego jak „pamięć prenatalna”? Czy możemy odtworzyć wspomnienia prenatalne? I wreszcie, czy i w jaki sposób możemy dotrzeć do tych najwcześniejszych pokładów pamięci?

Jedną z publikacji, na którą możemy się natknąć, poszukując odpowiedzi na powyższe pytania, jest książka J. Vlčka, *Zapomenutá pravda. Život před narozením*. I choć nie jest to najnowsza pozycja – pierwsza, najbardziej interesująca jej część opublikowana została bowiem w 1989 roku, całość zaś ukazała się w 2008 roku, a ponadto przedstawia ona jedynie jednostkowe wspomnienia prenatalne jej autora, warta jest przybliżenia z kilku powodów. Po pierwsze, jest to jedna z nielicznych publikacji podejmujących kwestie osobistych prenatalnych wspomnień. Po drugie, komentarze autora skłaniają do wielu przemyśleń dotyczących nie tylko biologicznego czy psychospołecznego rozwoju poczętego dziecka, ale również do rozważań natury filozoficznej czy etycznej. Publikacja niniejsza zmusza bowiem do zastanowienia się nad „sposobami dotarcia” do pamięci prenatalnej, nad ich etyczno-moralnym wymiarem.

Należy także przyznać, że to zadziwiająca, miejscami niewiarygodna publikacja, nie tylko dla recenzentki jako osoby zajmującej się biomedycznymi i psychospołecznymi aspektami rozwoju człowieka w prenatalnym okresie życia, ale również dla osób zajmujących się pamięcią prenatalną, okołoporodową czy komórkową. Profesor G.G. Farrant (psycholog i psychiatra, pionier terapii pier-

wotnej, alternatywnych metod rodzenia i psychologii płodu, psycholog transpersonalny), autor przedmowy, stwierdził, że w swojej karierze naukowej, podczas badań prowadzonych wśród tysięcy ludzi różnych narodowości spotykał się jedynie z pojedynczymi obrazami, opowiadaniem czy baśniami dotyczącymi wspomnień prenatalnych. Tymczasem „baśnie” Jaroslava Vlčka obrazują cały najwcześniejszy rozwój człowieka – od owulacji, poprzez poczęcie, implantację, dalszy rozwój aż do narodzin.

Co ciekawe, twórca publikacji (obecnie emerytowany) profesor Uniwersytetu w Toronto, wykładowca fotogrametrii, fotointerpretacji i teledetekcji w inżynierii i gospodarce leśnej, autor wielu specjalistycznych publikacji naukowych, zawodowo raczej niewiele miał wspólnego z okresem prenatalnym. Wspomniana publikacja, jak podkreśla jej autor, jest jego osobistym wspomnieniem życia przed narodzeniem, efektem jego drogi do samoświadomości oraz próbą wyjaśnienia sformułowań, przenośni i porównań, jakich użył podczas pisania „baśni”

Książka składa się z trzech części. Dwie pierwsze: *Cesta do světa (Droga na świat¹)* i *Světlem (Na świecie)*, mają takie same śródtytuły. Zabieg ten jest bardzo zasadny. Ułatwia też zapoznanie się z konkretnymi tematami, bowiem wprowadza pewien porządek logiczny i myślowy. Trzecia część, *Návrat (Powrót)*, kompatybilna z dwiema poprzednimi, choć odmienna pod względem śródtytułów, stanowi kontynuację przemyśleń autora.

Część pierwsza zawiera 27 baśni ukazujących „drogę”, jaką przebywa człowiek od chwili bycia komórką jajową i plemnikiem do czasu wejścia w nowy, postnatalny świat. I choć nie chodzi tu o typową baśń, czyli opowieść pisaną prozą, lecz poetycką narrację, autor w sposób niemal mistrzowski łączy pojedyncze wyrazy kolejnych wersów, tworząc niezwykle obraz świata przed narodzeniem.

Warto w tym miejscu podkreślić, że pierwsza (zawierająca jedynie baśnie) część książki została opublikowana w Kanadzie (Vlček J., *Journey into the World – my life before birth*, Toronto 1989). Nieco później dopisane zostały dwa kolejne rozdziały. Ten krok jest wynikiem dążenia autora do tego, by jego sformułowania i myśli były maksymalnie czytelne i zrozumiałe dla odbiorcy, pozwalając równocześnie na pozostanie w krainie baśni.

Zapoznajmy się teraz z treścią pierwszego rozdziału². Zdaniem recenzentki, jest to najciekawsza, pobudzająca wyobraźnię, część książki. Zbiór baśni rozpoczyna *Prolog (Prolog, 8)*. To niezwykle, subtelne wprowadzenie w świat przed na-

¹ Tłumaczenia z języka czeskiego, w całym tekście: E. Lichtenberg-Kokoszka.

² Baśnie zostały pogrupowane pod względem spójności merytorycznej, by jednak umożliwić czytelnikowi orientację w ich chronologii, w nawiasach podano numery stron, na których kolejne baśnie się rozpoczynają.

rodzeniem: „Od času do času wracam, tą wieczną ścieżką, zamgloną przestrzenią, do cichej jaskińki, gdzie ponownie przeżywam swój prapoczątek – wtedy, żywot bezsenny – dziś, jedynie (niejako) żywy sen” (Vlček J., *Zapomenutá pravda. Život před narozením*, Kutná Hora 2008, 10). *První cesta* (*Pierwsza droga*, 11) przedstawia zadziwiający opis samoświadomości komórek rozrodczych, momentu ich połączenia (poczęcia) oraz początku ludzkiego życia. Kolejne baśnie – *Tunel ke hvězdám* (*Tunel ku gwiazdom*, 26) i *Životní síla* (*Życiodajna siła*, 45) – ukazują przeżycia poczętego dziecka, związane z odżywianiem, stanowiącym podstawowe źródło życiodajnej siły i poczucia komfortu. Baśnie *Země, strom a já* (*Ziemia, drzewo i ja*, 48) oraz *Záchvaty zlosti* (*Wybuchy gniewu*, 58) wskazują ponadto na znaczenie łożyska, które nie stanowi jedynie organu dostarczającego dziecku substancji potrzebnych do życia, ale przejmuje również funkcję „przekaznika” informacji pochodzących od matki.

Kolejne podrozdziały: *Kruh bezpečí* (*Bezpieczny krąg*, 30) i *Máti* (*Matka*, 31) pokazują, że poczęte dziecko z jednej strony ma poczucie niezależności od matki, z drugiej, że zdaje sobie sprawę ze swojej zależności od niej. Wiele baśni: *Můj vnitřní svět* (*Mój wewnętrzny świat*, 32), *Hladoví ptáci* (*Wygłodniałe ptaki*, 33), *Rostu nahoru* (*Rosnę*, 36), *Rozdílní v jednotě* (*Różność w jedności*, 44), *Vábivé tóny* (*Kuszące dźwięki*, 55) i *Světlo* (*Światło*, 57) ukazuje ponadto, że dziecko, na podstawie docierających do niego informacji, tworzy swój własny wewnętrzny świat. Co więcej, że jawi się ono jako świadomy odbiorca świata zewnętrznego (*Návštěvnice*, *Gość*, 47; *Nenaplněná láska*, *Niespełniona miłość*, 52). W baśniach *Rušený spánek* (*Przerwany sen*, 61) i *Místo ticha a klidu* (*Ciche i spokojne miejsce*, 59) podkreśla się ponadto, że również w okresie prenatalnym może doskwierać mu nadmiar bodźców.

Kolejna opowieść *První tep* (*Pierwszy impuls [tętno]*, 38) to niezwykle opis inicjacji pracy serca poczętego dziecka, która jest wynikiem odpowiedzi na zaproszenie matczynego serca do tańca. Równie ważne wydaje się to, że rozpoczęta akcja serca nie jest efektem samodzielnego uczenia się, a przyjaźni – przyjaźni między sercem matki i dziecka oraz odwagi maleństwa, by na zaproszenie odpowiedzieć. Równie interesująca jest baśń *Řád života* (*Regulamin życia*, 41), w której poczęte dziecko dostrzega, że światem kierują pewne normy i zasady, a świat prenatalny jest krainą szczęścia (*Blahobyť*, *Dobrobyť*, 62).

Z czasem dziecko zaczyna się poruszać i, jak podkreślają opowieści *Síla pohyblu* (*Siła ruchu*, 53) czy *Posiluji krk* (*Wzmacniam szyję [kark]*, 62), działanie to sprawia mu wielką radość. Jednak to nie jedyna droga rozwoju. Baśń *Myšlenky* (*Myśli*, 63) ukazuje ponadto, że dziecko jest aktywnym odbiorcą myśli pochodzących „z zewnątrz”, że zastanawia się nad tym, które ma wybrać, a decyzja ta wydaje się dla niego bardzo istotna. *Ťukání na stěnu* (*Pukanie w ścianę*, 65) przedstawia także poczęte dziecko jako świadomego inspiratora dialogu.

Kolejne baśnie związane są z narodzinami. Baśń *Přijde změna* (*Nadchodzi zmiana*, 68) pokazuje, że dziecko jest świadome nadchodzących zmian, co więcej, że owe zmiany nastrajają je w pewnym sensie sentymentalnie, a nawet filozoficznie. Opowieść *Příprava na odchod* (*Przygotowanie do odejścia*, 70) porównuje poród do przechodzenia z pokoju do pokoju, do otwierania kolejnych drzwi, ... by w końcu znaleźć te właściwe, by móc się narodzić. Baśń *Do světla a prostoru* (*Ku światłu i przestrzeni*, 72) sugeruje, że poczęte dziecko stara się poinformować mamę, że jest gotowe, by się narodzić. Warto wspomnieć, że pierwszą część czyta się lekko, płynnie, że tworzy ona pewien magiczny nastrój wynikający z wędrówki po prenatalnym świecie.

Część druga, *Světlem. Komentář a výklad Básně* (*Na świecie. Komentarz i interpretacja Baśni*) i trzecia – *Návrat* (*Powrót*) stanowią wyjaśnienie sformułowań, pojęć, myśli, jakie autor zawarł w pierwszej części książki. Przy czym, jak pisze sam autor, czyni to z perspektywy człowieka dorosłego, poszukując równocześnie wyjaśnień ludzkiego życia w biologii, psychologii, filozofii, religii, mitologii, folklorze itp.

Na tej płaszczyźnie zaczynają się kontrowersje. O ile bowiem autorowi książki należy przyznać, że interpretacje pojawiające się zarówno w drugiej, jak i trzeciej części książki mają charakter wysoce interdyscyplinarny i międzykulturowy, to jednak budzą wiele wątpliwości i zastrzeżeń. Pojawia się bowiem odwołanie do: kart tarota; baśni Walta Whitmana (zwłaszcza do dyskusyjnego zbioru wierszy *Ždžbła trawy*); niepokalanego poczęcia Jezusa Chrystusa, czy poczęcia i narodzin Buddy; mitu o Prometeuszu; posągu tańczącego boga Śivy (Nataradża); biblijnych słów Jezusa Chrystusa „Ja jestem Drogą, Prawdą i Życiem”; symbolizującego łożysko wigilijnego drzewka czy drzewa, pod którym Budda doznał oświecenia; bożonarodzeniowej figurki Dzieciątka Jezus, będącej niejako symbolem każdego przychodzącego na świat dziecka; starożytnej Gai jako symbolu matki-żywicielki; Psalmu 91 (o Bożej opiece); zaczerpniętego z chińskiego taoizmu symbolu jing-jang; rytuału inicjacji młodych mężczyzn indiańskiego pochodzenia; książki R. Matchetta *Biały kruki*; mitologicznej symboliki rzeki; filarów życia (miłość, wolność, prawda); czy filozofii Chin; teorii traumy związanej z implantacją, o której pisał psychiatra R.D. Laing; Freudowskiego kompleksu Edypa; kreacjonizmu; przemyśleń filozofa Bernarda Russela; a nawet teorii względności Alberta Einsteina; embriologii i genetyki; pamięci tkankowej i komórkowej. Autor książki wielokrotnie podkreśla także, że człowiek jest częścią przyrody, że jego życiem kierują elementarne, jak się wydaje biologiczne i ponadnaturalne (duchowe) siły, dzięki którym poczęte dziecko rozwija się fizycznie i psychicznie.

Jak wcześniej wspomniano, książka Jaroslava Vlčka *Zapomenutá pravda. Život před narozením* jest efektem pracy nad pogłębieniem samoświadomości, jaką au-

tor rozpoczął w 1972 roku. Praca ta doprowadziła go do odzyskania prenatalnych wspomnień i stała się inspiracją do napisania „baśni”. Choć nigdzie (ani w książce, ani w dostępnych w Internecie wypowiedziach na jej temat, czy wywiadach prowadzonych z samym autorem) nie znaleziono bezpośredniej informacji o tym, że publikacja niniejsza stanowi efekt (czy przykład) tzw. psychologii transpersonalnej czy psychosyntezy, wydaje się, że wpisuje się ona w ten nurt myślenia.

Warto zatem przybliżyć, czym jest psychologia transpersonalna. Wprawdzie wyrosła ona na bazie założeń naukowych (W. Jamesa, Z. Freuda, C. Junga, A. Adlera, W. Reicha) i określana jest czasem mianem „czwartej siły”, obok psychoanalizy, behawioryzmu i psychologii humanistycznej, to jednak zagadnienia, którymi się zajmuje (duchowe, mistyczne i transcendentálne stany świadomości), budzą pewne zastrzeżenia naukowe (Drury N., *Psychologia transpersonalna. Ludzki potencjał*, Poznań 1995, 45). Przy czym podkreślić należy, że wspomniana psychologia stała się bazą dla (krytykowanego przez nią) ruchu New Age, a niektórzy jej przedstawiciele – w sposób budzący wątpliwości etyczne – badali zmienione stany świadomości, z zastosowaniem LSD, inni zaś skierowali się w stronę kultury Dalekiego Wschodu (tamże, 69–89, 127).

Nieco mniej kontrowersyjne, choć budzące również pewne zastrzeżenia, są założenia psychosyntezy (zaliczanej do nurtu psychologii transpersonalnej). Sformułowane przez Roberto Assagioli (włoskiego psychiatrę, psychoanalityka i neurologa) modele ludzkiej osobowości (Jajo Assagioli) oraz tezy o znaczeniu woli jako narzędzia osobowego „ja”, będącego źródłem tożsamości człowieka (diagram gwiazdy), powstały na pograniczu medycyny, edukacji i religii. Psychosynteza podkreśla także realność funkcji pochodzących z „nadświadomości”, w tym stanów świadomości mistycznej (Białek E., *Psychosynteza w edukacji. Wzrastanie samoświadomości człowieka*, Warszawa 2005, 44).

Podsumowując wartościujące mówienie monografii Vlčka, należy stwierdzić, że pierwsza, baśniowa część książki *Zapomenutá pravda. Život před narozením*, traktowana jako dzieło z pogranicza fantastyki, budzi mniej zastrzeżeń niż kolejne dwa rozdziały, stanowiące próbę paranaukowego, międzykulturowego, miejscami niezręcznego, budzącego kontrowersje wyjaśnienia słów użytych we wspomnianych baśniach. Jednak połączenie książki z psychologią transpersonalną czy psychosyntezą jeszcze bardziej utrudnia stworzenie jednoznacznej opinii. Wiele odnośników do kultury Dalekiego Wschodu, czy pseudonauk budzi bowiem niepokój czytelnika. Z drugiej strony, przyznać należy, że same „baśnie” i ich interpretacja prowokują zadumę, również naukową, zachęcając do poszukiwania racjonalnych wyjaśnień słów autora. Toteż uważam, że wprawdzie nie można jej jednoznacznie promować, jednak nie można jej także zupełnie

przekreślić. Rozsądne wydaje się zatem, by jak pisze autor, każdy sam dla siebie ocenił wartość niniejszej publikacji: „Dla tych [bowiem], którzy wierzą, że życie prenatalne ma głębsze znaczenie niż jedynie fizyczny i fizjologiczny aspekt, [niniejsza książka] stanie się wyzwaniem”, również naukowym. „Ludzie, którzy w coś podobnego (...) nie wierzą, mogą uznać (...) [ją] za rozważania [czysto] teoretyczne czy filozoficzne (...)” (Vlček 2008, 127), których wartość i zasadność sami mogą ocenić.

Emilia Lichtenberg-Kokoszka
Uniwersytet Opolski, Instytut Nauk Pedagogicznych